

A talajjavítás szerepe a környezet és tájvédelemben

- Talajjavítás fogalma: azon eljárások összessége, amelyek a talaj termékenységét tartósan növelik.
- Gátló tényezők: magas homoktartalom 746 eha
- Savanyú kémhatás 1200 eha
- Szikesedés 757 eha
- Mélyben szikes 2450 eha
- Szerkezetromlás
- talajtömörödés

A talajjavítás eszközei

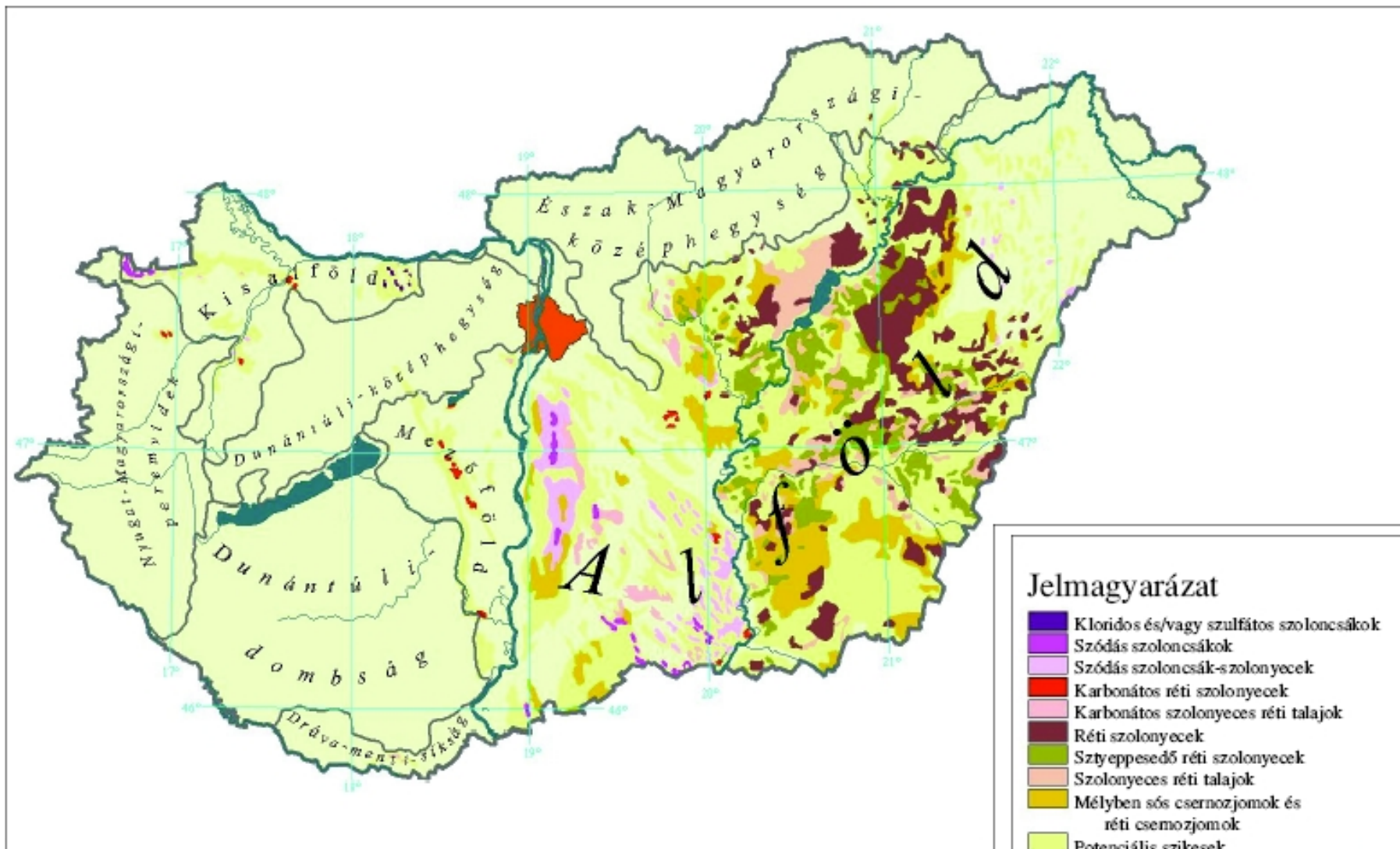
- **Kémiai** – 5,5-8,2pH érték között
- **Mechanikai:** talajtömörödöttség ellen, szerves anyag készlet növelése
- **Biológiai**
- **komplex melioráció:**
- Teljes javítási és vízrendezési eszköztár: felesleges vizek elvezetése,
- talajvízszint szabályozása,
- hiányzó víz pótlása -öntözés

Szikes talajok javításának történeti áttekintése

- Tessedik Sámuel (1742-1820) meszes altalajterítés (digózás)
- szikes talajra a sárga altalajból felhozott meszes, agyagos földet terítenek
- a szolonyec típusú szikesek egyik javítási módja. a szikes terület közelében (v. altalajában) szénsavas meszet és gipszet bőven tartalmazó ún. sárgaföld van. Ezt a (valaha olasz kubikosokkal kitermeltetett és ezért digóföldnek is nevezett) réteget terítik el és keverik össze a szolonyeces feltalajjal.
- - a művelet már teljesen gépesíthető
- Nagyváthy János (1955-1819)–mészköpor égetett mész
- Irinyi János (1819-1895) szódás szikeseken -gipsz
- 1975 a mésszel javítható szikesek javítása befejeződött
- Szikes talajok mélylazítása
- Komplex meliorációs rendszerek kialakítása

A szikes talajok típusai

- 4 alapvető típus
- **Szoloncsák talajok:** nincs B szint, a szikesedés oka a feltalajban felhalmozódó Na sók
- **Réti szolonyec:** oszlopos prizmás felhalmozódási szinttel rendelkeznek a szikesedést a kolloidokban adszorbeált Na ionok okozzák a kilúgozott feltalaj : néhány cm-néhány dm
- **Szoloncsák szolonyec:** a két előző talaj típus tulajdonságait mutatja sós feltalaj, kicserélhető Na tartalom
- **Másodlagosan elszikesedett talajok:** antropogén hatásra
- Szikes és eredeti talajtulajdonságok

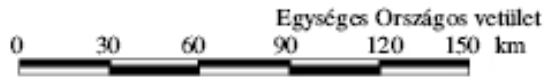
Jelmagyarázat

- Kloridos és/vagy szulfátos szoloncsákok
- Szódás szoloncsákok
- Szódás szoloncsák-szolonyecek
- Karbonátos réti szolonyecek
- Karbonátos szolonyecces réti talajok
- Réti szolonyecek
- Sztyeppesedő réti szolonyecek
- Szolonyecces réti talajok
- Mélyben sós csernozjomok és réti csernozjomok
- Potenciális szikesek

Magyarországi talajok degradációs térképei

Szikesedés

térbeli felbontás: 150 ha

Készült az MTA TAKI GIS Laborban 1998-ban
Szabolcs, Vámiályay és Mélyvölgyi 1974-es térképe alapján

A szikes talajok javítási eljárásai

- Só felhalmozódás forrása
- A felszín közelbe emelkedő sós talajvíz altalajcsövezés
- Nyílt árkos drénezés
- Réti szolonyec: árokszűrőzés sekély drénezés 1-1,5m
- Kavicsszűrő réteg a dréncső felett
- mélylazítás

Szikes szántók

- altalajcsövezés nem gazdaságos
- Felszíni vizek elvezetése
- Vízelvezető árok, vápa – szétszántás
- **Szikes gyepterületeken** a szintvonallal II-os barázdák kialakítása ekével – vízfolyás megakadályozása

Szikes talajok művelése

- Réti szolonyec: szántás mélysége $\leq$ a kilúgozott A szint mélységénél
- Különben a szántás előhozza a szolonyeces B szint anyagát vízoldható humusz és kicserélhető Na tart kedvezőtlen
- Forgatás nélkül, mélylazítás 3-4 évente 60cm

Szikes talajok talajvízszint szerinti csoportosítása

- 1/ talajvízszint eléri a felszínt a kapillárisokon – felszíni réteg sótartalma $>0,2\%$

Drénezés, sótartalom csökkentés, kémiai javítás

- 2/ talajvízszint időnként eléri a felszínt, a felszíni réteg sótartalma $<0,2\%$

Kémiai és mechanikai javítás, drénezés időszakosan

- 3/ talajvízszint nem éri el a talajfelszínt – felszíni réteg sótartalma maradvány jellegű

Felszíni vízelvezetés, kémiai és mechanikai talajjavítás

Kémiai talajjavítás

- Az alkalmazandó javítóanyag függ a feltalaj kémhatásától és a mészmentes réteg vastagságától:
- pH: 7,2 karbonátos réteg 30cm-nél mélyebben van: CaCO_3 tartalmú javítóanyaga (digó föld, mészkőpor, cukorgyári mésziszap, lápi mész)
- pH: 7,21-8,20 - CaCO_3 , $\text{CaSO}_4 \times 2\text{H}_2\text{O}$ kombinált
- pH>8,2 - $\text{CaSO}_4 \times 2\text{H}_2\text{O}$, CaCl_2 , FeSO_4 $\text{Al}(\text{SO}_4)$
- a/ mészmentes savanyú vagy semleges - meszezéssel
- b/ mésztelen gyengén lúgos – mész és gipsz keveréke
- c/ meszes szódásszikesek- drénezés, gipsz, enyhe savas kémhatású anyagok

A szikes talajok javítási eljárásai

Javítási
csoportosítás

Genetikus osztályozás

Javítási eljárások

1. Savanyú vagy
semleges körüli
fertalajú szikesek
(pH<7,5)

Sztyeppesedő réti
szolonyecek (közepes,
mély)

a, meszezés
b, digózás

mélylazítás

2. Mésztelen,
gyengén lúgos
fertalajú szikesek
(pH 7,5-8,5)

Mésztelen közepes és
kérges réti
szolonyecek

a, kombinált
javítások
b, gipszezés

mély- víz-
lazítás rendezés

3. Lúgos fertalajú
(meszes –
szódás) szikesek
(pH > 8,5)

Meszes-szoloncsákos,
kérges és közepes réti
szolonyecek;
szoloncsák-szolonyec

a, gipszezés
b, lignitezés
c, egyéb
savanyító
anyagok alk.

(esetleges
lazítás)

Szikes talajokon termeszheto novenyek

- Sótürőképesség
- Talajállapot a vetés idején!
- Kedvező: őszi gabonafélék
- Nyárvégi kora őszi vetésű növények
- PI őszi káposztarepce
- Kedvezőtlen a kora tavaszi növények vetése idején – talaj nedvességtartalma magas – talajmunkákat nem tudják elvégezni

A talaj javítás pozitív hatásai

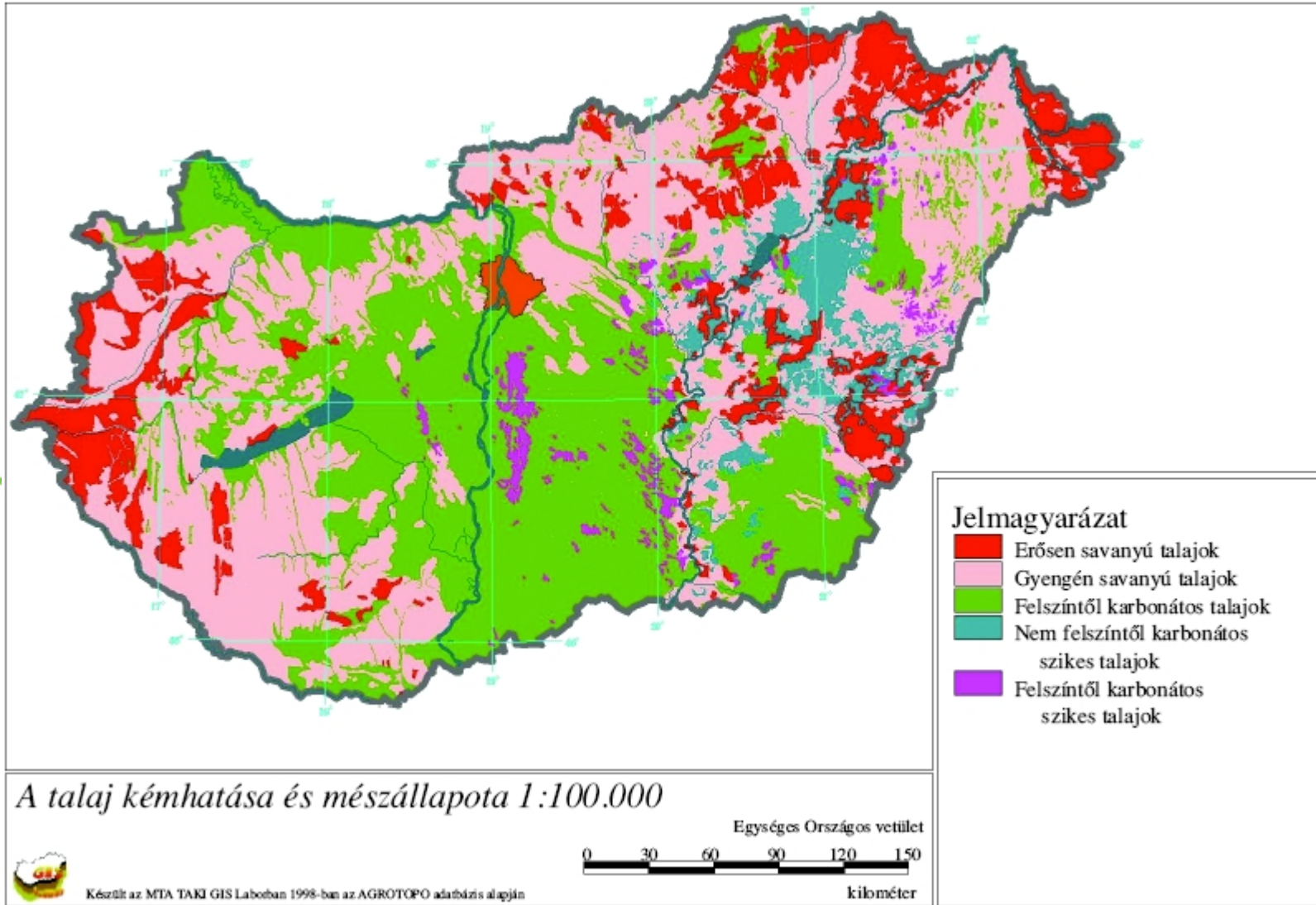
- Termőréteg vastagsága nő és sótartalma csökken
- Meszes altalajterítés +hatás 5-10 cm –el nő a termőréteg drénezéssel a feltalajból kilúgozott sók a drénvízzel távoznak.
- Pl. réti szolonyecen a termésszint 2,7t/ha
- Javulás : 3,3t/ha gabonáknál 5,05t/ha is.
- Mélyebben gyökerező fajok esetében nem javasolt – kiv. ha a termőréteg eléri a 40-60cm-t

Sótűrőkéesség	Növény
Erősen sőtűrő	Cukorrépa, lucerna, spárga, spenót, takarmányrépa
Mérsékelten sőtűrő	Cirok, árpa, búza, zab, rizs, kukorica, paradicsom, burgonya, hagyma, uborka
Sóra érzékeny	Vöröshere, borsó, bab

Savanyú talajok javítása

- Hazánkban legnagyobb probléma
- 2,8 millió ha-on szorul javításra ebből 2,2 millió ha savanyodási probléma
- Dunántúl nyugati és déli területei
- Északi khg.
- Tisza és vízrendszere Rába, alluviális területek
- Oka : Ca távozik a talajból

A talajok kémhatása

A talajsavanyúság kialakulása

- Talajképződés során keletkező lúgos és semleges mállástermékek a talajszelvényből kilúgozódnak - savtermelés

Tényezők:

- Éghajlat: fokozottabb csapadék - mállás
- Növényzet:
- fűfélék lassítják
- fás területek erdő gyorsítja
- A táj domborzatai és hidrológiai viszonyai
- Dombos lejtős területeken kevésbé

- Folyóvölgyek hordalékai - savanyú szilikátos mállástermékek
- Talajképző kőzet minősége – lényeges – savanyú kvarcban gazdag kőzeteken – savanyú talaj
- Mezőgazdasági tevékenységek – befolyásol –
- Intenzív öntözés : kilúgzás
- Növények kivonják a Ca-t a talajból
- Műtrágyák hatása – savanyító hatás

A meszezés hatása

- Jelentősége a talajban : biológiai élet
- Morzsastabilitás
- Lebontó és építő folyamatok egyensúlya
- Elsősorban talajtrágyázás - a talajra hat
- Ca ionok valamint Ca és Mg sók, karbonátok formájában
- Hatás: Ca koncentráció - gipsz és mészsálétrom
Ph érték nő - alkáli karbonátok
- Kedvező szinten tartás: bázisosan hatékony
mész
- Karbonátok oldódása vízben gyenge – hosszú hatás – könnyű talajokon
- Oxidok gyorsan oldódnak

A meszezés célja

- Melioratív meszezés: felső szintben a savanyú kémhatás kémiai javítása
- Fenntartó meszezés: a melioratív meszezés hatását fenntartó újbóli Ca hiány megakadályozása
- Mésztrágyázás: művelt rétegben nem vagy csak 1-2%- CaCO_3 -t tartalmazó talajok Ca ellátottsága –
- káros savanyúság megakadályozása

Savanyú talajok javítására használt anyagok

- Ca tartalom, lúgosító hatás
- Mézskőpor – 95%-ban CaCO_3
- Lápi vagy tavi mész - Tőzegtelepek felületén –szénsavas mész, 50%-a víz
- Cukorgyári mézsiszap - CaCO_3 +szerves anyagok
- Égetett mész: CaO , Ca(OH)_2 , CaCO_3 őrölve
- Ipari hulladékok: salakok - szennyezettség

Melioratív meszezés kivitelezése

- Nyár közepétől – ősz végéig
- Korán lekerülő növények után-
- A Ca hiány a legfelső rétegben a legnagyobb
- Mélyben kötött savanyú talajok esetében:
meszezés+mélylazítás

Meszezés - technológiai sorrend

- Mélylazítás -40-60cm
- Trágyaszerek bejuttatása : szerves műtrágya vegyszerek stb – forgatással
- Mélyművelés
- Meszezés – meszező anyag szántott talajfelszínre juttatása
- Sekély bekeverés 10-12 cm
- Vetőágykészítés

A homoktalajok javítása

- A vázталajok csoportjába tartoznak
- Futóhomok
- Gyengén humuszos homok

Homoktalajok jellemzője:

- Gyér növényzet
- Kevés szerves anyag szolgáltató képesség
- Víztartó képesség, hasznos vízkészlet kevés
- Szerves és ásványi kolloidok mennyisége kevés
- Tápanyag gazdálkodás gyenge –
- szerves anyag gyorsan kimosódik a feltalajból
- Területe 350 ezer ha Mo.
- Összefüggő nagyobb területek: Duna Tisza köze – aszály veszély
- Nyírségben és Somogy megyében

Homokjavítás módjai

- **Mechanikai** (fizikai) tereprendezés, vízrendezés,
- talajforgatás
- réteges homokjavítás
- **Kémiai**
- **Biológiai** – víz és tápanyag gazdálkodás ásványi és szerves kolloidok dúsítása –
- Alkalmas anyagok: alginit zeolit, lúpföld, istállótrágya

A homoktalajok mechanikai javítása

- Tereprendezés – rónázás: a hullámos felszínű homoktalaj kimagasló hátainak anyagát a mélyedésekbe hordjuk - hibái
- Vízrendezés
- Talajforgatás
- Réteges homokjavítás: szerves trágyák és komposztok
- Tömör képződmények feltörése
- Mészköpad – cementálódott mészköpad – pl Duna Tisza közti homokhátságon
- Gipszréteg
- Tömődött talajréteg - lehet tömődött – pl Duna Tisza közti homokhátságon
- Lazító mélylazító használata – forgatás nem mindig célszerű – mélyebb rétegek kedvezőtlenebb fizikai és kémiai tulajdonságai miatt.

A homoktalajok mechanikai javítása

- **Glejes homoktalajok** – Nyírlugos, belső Somogy
- Mély fekvésű részeken redukációs folyamatok, levegőtlenység következménye
- Javítás- a talaj átlevegőztetése – lazítás
- Szerves anyag zöld trágya bejuttatása
- Podzolos homoktalajok (É-Európában)

Sós szoloncsákos homoktalajok javítása

- Arid klíma alatt - sókimosás, drénezés
- Másodlagos elsózódás: hajtatott zöldségtermesztésben
- Másodlagosan elszikesedett területeken – drénhálózat kiépítése : nyílt árkos, zártcsöves
- Jó minőségű öntözővíz
- Drénvíz keveredésének megakadályozása az öntöző vízzel
- Glejes területek helyreállítása vagy kivonása
- Öntözés gyakorisága
- Sófelesleg eltávolítása jó minőségű öntöző vízzel

Meszes homoktalajok javítása

- Duna Tisza közti meszes homoktalajok javítására nagy kolloid tartalmú kálciumban szegény anyagok alkalmasak
- PL. Istállótrágya, savanyú lápföld harsági savanyú rétláptőzeg, lignitpor
- Szerves anyagok leforgatása, és a felszín lezárása, tömörítés

Savanyú homoktalajok javítása

- Elsősorban mésztartalmú anyagokkal
- Pl. meszes lápföld: található a Nyírségi területek savanyú homoktalajok mélyedéseiben
- Lápföld: a tőzeg fokozatos humifikálódása révén az oda hordott szerves anyagokkal együtt.
- Meszes lápföld
- Iszapos lápföld
- szerves anyag tartalom: 15-20%
- javításhoz már 10t/ha is elegendő a gyengén humuszos homoktalajok esetén
- Mésztartalom : ha alacsony akkor mészkőporral vagy lápi mésszel kombinálva
- Mg hiány esetén dolomit őrleménnyel dúsítva

Biológiai talajjavítás

- kiválasztott növények termesztésével segítjük a talaj tulajdonságok javulását
- Pl. meszes homokon N gyűjtő növények alkalmazása: Somkóró. Szőszös bükköny
Tarka koronafürt
- Savanyú homokon: Csillagfürt
- Rendszeres istállótrágyázás
- Talajfelszín takarása növényzettel

Természetes talajjavító anyagok

- Természetes eredetű
- Talajtermékenységet szerkezetjavulást elősegít
- Talaj és környezetvédelem elvárásainak megfelel
- Agyagásványok pl bentonit
- Alginit
- Bazalt
- Dolomit
- Mészke őrlemény
- Kovaföld lápföld
- Lápi mész tavi mész
- Lignites gipsz
- Meszes lápföld
- Riolit
- Tőzeg
- Zeolit, perlit

Meszezés hatása a talajra

- Javul a talajszerkezet
- Csökken a talajsavanyúság
- Nő a N és P szolgáltató képesség
- Nő a kicserélhető Ca és Mg mennyisége
- Csökken az oldható Fe, Al, Mn mennyisége
- Kedvezőbb a Mo felvétel
- Csökken a B, Cu, Co, és Zn mozgékonyága
- Baktériumok aránya nő

Talaj fizikai és biológiai állapotának javítása

- Emberi tevékenység hatása - ?
- Pozitív hatás: megfelelő biológiai talajállapot: **beéredés folyamata** : aktív talajélet van
- Porozitás
- Szerves anyag tartalom
- Mikro és makrofauna benépesültség a talajban
- Nedvességtartalom
- Hőmérséklet
- Szerves és szervetlen kolloidok a talajban

A talaj fizikai állapotát kímélő művelés

- Kevesebb forgatásos művelet – eke , tárcsa, talajmaró
- Minimális művelés – minimum tillage
- no tillage – USA
- Védőművelés - konzerváló művelés (conservation tillage)

A talajbolygatás mérsékelése

- művelés menetszámának
- mélységének csökkentése
- Talajtömörödés mértéke csökkenthető
- Szántás , alpművelés elhagyása
- Direktvetés – kedvező talajnedvesség
- Tömörödött réteg nem alakul ki
- Mulcstakaró, mulcshagyó művelés

Periódusos mélyművelés, mélylazítás

- Felső talajréteg tömörödött
- 3-5 évente mélylazítás
  - Melioratív mélyművelés – mélylazítók
    - 40-70 cm (1m)
- Évente a szántás eltérő mélységben történik
  - Bizonyos mélységig szántással is
    - 35-40 cm
- De a lazítás mindig kedvezőbb a levegőzöttségre, vízforgalomra és a növénytermesztésre

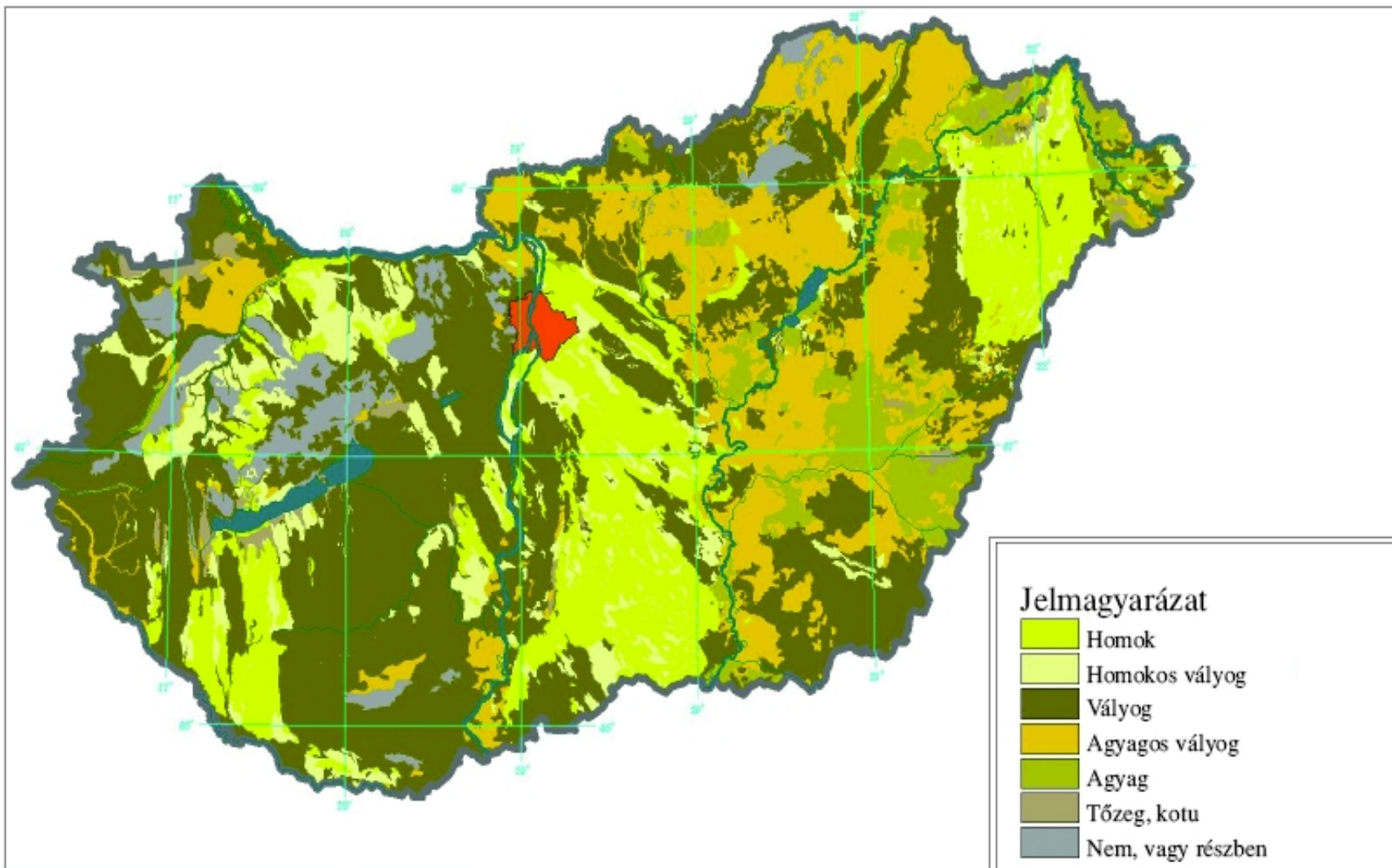
A felszín közeli laza talajréteg kialakítása és fenntartása

- **Szerves anyagok talajba juttatása**
- **Talajtakarás** – szerves takaróréteg – mulcs
- Növeli a feltalaj szerkezetességét
- Megelőzi az eliszapolódást és a cserepesedést csökkenti az eróziós és deflációs károkat
- Növényi maradványok területen hagyása, vagy talajfelszín befedése növényi anyagokkal
- Előnyök a pillangós növények komposzt talajba keverésével
- Rendszeres zöldtrágyázással
- Felszíni sekély művelés „mechanikai mulcs”

- Talajlazító növények termesztése: lucerna, facélia, csillagfürt
- Fizikai szempontból a gyökérzetük porhanyító lazító hatása fontos
- Megfelelő fizikai állapot fenntartása
- Őszi káposztarepce, olajretek, fehér mustár somkóró

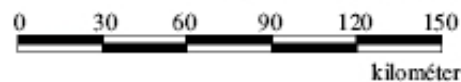
Biológiai serkentőanyagok

- Talajbaktériumok pótlása
- P. N megkötésére
- Biológiai állapot javítására

A talaj fizikai félesége 1:100.000

Egységes Országos vetület

Készült az MTA TAKI GIS Laborban 1998-ban az AGROTOPO adatbázis alapján